

ségének elvéhez kapcsoljuk: a *bangzós formának alkalmazkodnia kell a tartalomhoz*, azt kell leghívebben kifejeznie, ábrázolnia.

A hagyományos grammatikaoktatás keretében elképzelhetetlen volt, hogy a tanuló összefüggően beszéljen a legváltozatosabb dolgokról; úgy vélem, kísérletünkben megtaláltuk annak módját, hogy anyanyelvi nevelésünk középpontjába az *élőbeszéd* kerülhessen.

BUDAI JÚLIA
Szeged

Kötetlen programú órák az orosz nyelv tanításában

Idegen nyelvet tanulni sok kitartást, szorgalmat követelő fáradságos munka, az iskolai oktatásban évekig elhúzódó folyamat.

A nyelvtanulásban ezért kap különleges helyet a motiváció. A perspektivikus motiváció, az idegen nyelven megvalósuló kommunikáció lehetősége azonban nem jelent hajtóerőt a nyelvtanulási folyamat minden percében. Ezért nem mondhatunk le a közvetlen motiváció serkentő hatásáról.

Állandóan ébren kell tartanunk a tanulók érdeklődését a tanult nyelv iránt. Ez különösen fontos de nehéz feladat. A tanárnak úgy kell megszerveznie az oktatási folyamatot, hogy a tanulók annak minden szakaszában érezzék, hogy a nyelvtanulás első óráitól kezdve használni tudják a nyelvet, és a nyelv használhatósága óráról órára nő. A nyelv értelmes használatának örömét kell biztosítanunk a tanulók számára.

Ez nem könnyű feladat, hiszen a szokványos tanítási órák feladatokra, gyakorlatokra, mesterséges szituációkra épülnek, így nem szolgálják kellően a nyelvtanulási kedv ébrentartását.

Néha alkalmat kell találnunk arra, hogy kilépve a szokványos órák keretéből közelebb kerüljünk az élő orosz nyelvhez. Ezt a lehetőséget jelenti a jobb híján kötetlen programúnak nevezett óra.

A kötetlen programú órák távolról sem jelentenek kötetlenséget a tanár számára. Ellenkezőleg, sokkal gondosabb felkészülést, pontosabb tervezést, igényesebb óravezetést kívánnak. Nem jelentik ezek az órák a tantervtől való elszakadást, hanem inkább a tantervi követelmények megvalósítását szolgálják, csak éppen a szokványostól eltérő formában.

A kötetlen programú órák lehetőséget adnak számtalan nevelési feladat megoldására, országismereti tudnivalók átadására, az élő idegen nyelvvel való találkozásra.

A tanyanyag számtalanszor kínál lehetőséget kötetlen programú órák szervezésére, pl.: bizonyos leckék összefoglalása; jeles évfordulókhoz, ünnepekhez kapcsolódó anyagok feldolgozása; Gorkijjal, Leninnel kapcsolatos olvasmányok stb.

Az iskolai élet iratlan törvényei is diktálják, hogy a félév első vagy utolsó óráján „ne tanuljunk”, hanem játsszunk, meséljünk, beszélgessünk. Ezek a kívánságok úgy teljesülnek a kötetlen programú órákon, hogy közben sokat tanulnak a gyerekek. Az alább részletezett óra is december 21-én, a szünet előtti utolsó napon valósult meg egy hetedik osztályban. Ez az óra elképzelhető hasonló alkalommal nyolcadik osztályban is. Bizonyos változtatások után beilleszthető a 6. osztály anyagába is mint a 10. lecke (Tél) összefoglalása. Szakköri foglalkozásokon ugyancsak megvalósítható.

Mivel az óra egy adott osztályban, adott alkalommal valósult meg, számos mozzanatában, munkaformákban, módszerekben, a feladatok színvonalában, összetételében

tükröződik az osztály tudásszintje, az addig elvégzett munka minősége. (Pl.: az óra feltételezi a szótárhasználatban való jártasságot, egy bizonyos dal szavainak ismeretét.) Egyszerűbben szólva: Az óra szervesen épül az előzményekre.

Az óra közvetlen előzménye a „Ёлочка” című dal megtanulása volt. (Русский язык за рубежом, 1977(5)45, 3. Александрова М. Красев) A dal szövege tartalmaz olyan új szót, amelyet ezen az órán használunk.

AZ ÓRA LEÍRÁSA

Feladatok: A téma kör szavainak ismételése, gyakorlása, bővítése.

A szóhasználat gyakorlása.

Eredeti orosz nyelvű szövegek (találós kérdések, vers) megértése szótározás útján, fordítás oroszról magyarra.

Az előző órai dal gyakorlása.

A szovjet úttörők életével kapcsolatos ismeretek bővítése.

Az újév köszöntésével kapcsolatos szokások.

A természet szeretetére, védelmére való nevelés.

Az egymás iránti szeretet kifejezése.

Boldog újesztendőt!

Az óra szerkezete	Az óra tartalma	Alkalmazott munkaformák, módszerek.
1. Előkészítés	<p>a) A 6. osztályos Tél című olvasmány.</p> <p>b) Az olvasmány szókapcsolatai, идёт снег, делать снежную бабу, можно кататься на санках, на лыжах, на коньках, приходит Дед Мороз, он приносит подарки</p> <p>Снежный, -ая, -ое, -ые Там стоят дом. Во дворе баба. Здесь стоит дерево. В лесу ёлки тоже (1.)</p>	<p>A szöveg bemutatása magnóról.</p> <p>A kiemelt szókapcsolatokat a tanár után kórusban ismétlik a tanulók.</p> <p>A „havas” melléknév beillesztése az írásvetítőn kivetített mondatokba szóban.</p>
II. Célkitűzés	<p>Сегодня у нас праздник. Скоро будет новый год. Поздравляю вас:</p>	
2. Új anyag feldolgozása	<p>a) Szemléltetés: С новым годом! С новым снегом! С новой ёлкой, Песней, смехом! (смех = nevetés) (2.)</p> <p>b) Elemzés</p> <p>c) Rész-összefoglalás</p>	<p>A táblai szöveg tanári bemutatása</p> <p>Kórusos olvasás.</p> <p>A vers közös fordítása szóban.</p> <p>A vers másolása a füzetbe.</p> <p>A vers olvasása kórusban.</p>
3. Gyakorlás		

Праздник в лесу
 Наступила зима. Идёт ❄❄❄
 ❄❄❄ в лесу белее. Только
 🌲 зелёная. «Я ещё не го-
 това» — говорит 🌲. Ветер
 принес 🧸🧸🧸. Они
 украсили 🌲. На 🌲 крас-
 ные, голубые, зелёные 🍡
 и 🍡🍡. Все были рады
 и говорили: «Какая у
 нас красивая 🌲!»

А szöveg csendes olvasása.
 А mondatok kiegészítése szóban.
 А kiegészített mondatok kórusos
 ismétlése.
 А teljes szöveg folyamatos kó-
 rusos ismétlése.

(украсить = feldiszníteni)

(3.)

4. Új anyag feldolgozása

Szemléltetés.

a)

1. csoport:

Зимой и летом —
 одним цветом.

2. csoport:

На дворе — горой,
 а в доме — водой.

3. csoport:

Скатерть бела,
 весь мир одела.

А táblai szöveg tanári bemuta-
 tása.

А mondatok kórusos olvasása.

А szöveg másolása a füzetbe.
 Szótárazás önállóan.

Fordítás önállóan.

(4.) Három tanuló a táblánál rajzol.

b)

1. tanuló: Тёлапó.

2. tanuló: Нóпелыhecske.

3. tanuló: Нóember.

А tanulók felolvassák a találós-
 kérdéseket és azok fordítását.

(5.) А rajzok megtekintése.

Részösszefoglalás

(Szovjetunióban nincs karácsony. Újévre dí-
 szítik a fenyőfát, újévre küldenek üdvözlőket,
 és ajándékozzák meg egymást az emberek. A
 Kreml kongresszusi palotájában rendeznek
 nagy fenyőünnepet az úttörők számára, stb.).

Beszélgetés

III. Összefoglalás

Diafilm vetítése tanári elbeszél-
 léssel kísérve.

1. Алёше шесть лет.

Он живёт со своими родителями в небольшом доме на самом краю леса.

2. В зимние каникулы в гости к Алёше приехал его брат Петя.

3. Перед новым годом ребята стали разбирать ёлочные украшения. «А что, если ёлку прямо-
 в лесу наряжать? — предложил Петя. — Пусть и птицы и звери полюбуются!»

4. «Это будет интересно — поддержал папа — только надо подумать, чем же мы её украсим.»
На необыкновенной ёлке должны быть и украшения и подарки необыкновенные.
5. Для зайцев — морковка и капуста.
Для птиц — сушеные ягоды, хлеб, сало.
6. Когда всё было готово, мальчики, мама и папа орелись потеплее и прямо по снегу пошли к ёлочке.
7. Стряхнули с неё снег и принялись наряжать.
Наконец ёлку нарядили.
8. На следующее утро, чуть рассвело, Алёша побежал к окну.
— «Петя! — позвал он брата — Смотри!»
9. Целая стайка каких-то красивых птичек сидела на ветках ёлочки и клевала развешанные ягоды, хлеб, сало.
10. Вечером, перед тем, как сесть за новогодний стол, ребята выбежали на крыльцо.
Около ёлочки были новые гости.
11. — «Как хорошо! — тихо поговорил Петя. — Сколько гостей побывало на нашей ёлочке.»
— И мальчики радостные вернулись домой.
(Новогодняя ёлка, диафильм, русский язык для второго класса. Г. Суворова—В. Самойлов) (6.)

Dal a fenyőtől

Közös éneklés.

(Ёлочка. Русский язык за рубежом, 1977 5 45. 3. Александрова—М. Красев)

*

1. az osztály a **снежный** melléknevet már hatodikban is használta a **снежная** баба kifejezésen kívül más összefüggésben is.

2. A felhasznált versike a **Мурзилка** 1977/12. számában található köszöntő. A szöveg a hatodik osztályból ismert fordulattal indul **с новым годом!** A szókapcsolat ismétlődése és a szavak ismert volta megkönnyíti a megértést. A magyar fordítás megfogalmazását viszont nehezíti a magyartól eltérő szerkezet. Ezért megelégedtünk a vers értelmezésével, és nem alakítottuk ki a pontos magyar fordítást. Az egyetlen új szó, a **смех** szótári alakját és magyar jelentését a táblán előre megadtam. A vers leírására azért van szükség, hogy a tanulók önkéntesen, szorgalmi feladatként megtanulhassák, vagy a levelezésükben felhasználhassák.

3. A feladat alapötletét a **Весёлые картинки** 1977/12. számának rajzos-szöveges oldala adta. A szöveget közvetlenül felhasználni nehéz lett volna, hiszen sok benne az ismeretlen jelentésű és ismeretlen formájú szó. A szövegbe behelyettesítendő **шарики** szót az előző órán megtanult dalból ismerik a tanulók. Egyetlen ismeretlen szó maradt (**украшили**), amelynek szótári alakját és jelentését a táblán megadtam.

4. A találós kérdések a **Русский язык за рубежом** c. folyóirat 1977/5. számának 43. oldaláról valók. A találós kérdések különböző nehézségűek. Ennek megfelelően különböző képességű tanulók oldották meg őket. A csoportok beosztása – véletlenül – szinte teljesen megegyezett a három padsorra oszló ülésrenddel.

”Зимой и летом — одним цветом” egyetlen új szava: **цветом**. Megnehezíti, hogy a találós kérdés második része magyarul csak az oroszról eltérő szerkezettel fogalmazható meg ”На дворе — горой, а в доме — водой,” új szót nem tartalmaz, nehézséget csak a magyartól eltérő szerkezet jelent.

”Скатерть бела, весь мур одела.” a legnehezebb. Három új szót tartalmaz: **скатерть**, **бела**, **одела**. Különlegessége, a ”бела” rövid alakú melléknév nem jelentett a csoport számára gondot, hiszen a szótár használatában nagy gyakorlatuk van. Szótározásnál a szó feltételezett tövére figyelnek, tehát „бел-” – kezdetű szót keresnek. Az iskolai szótár a teljes alakok mellett feltünteti a rövid alakokat is. Mivel a tanulók megszokták, hogy a szócikkeket figyelmesen olvassák el, a keresett alakot könnyedén megtalálják. A magyar megfogalmazás nem okoz gondot. Megjegyzendő még, hogy minden tanulónak van szótára.

5. A feladatot olyan tanulók kapták, akik az ülésrend következtében magasabb szintű csoportba estek, és túl nehéz lett volna számukra a találós kérdések fordítása. Ők viszont szívesen rajzoltak. Így senki számára nem vált megalázóvá a csoportosítás. Még gátlásos tanulónak sem okoz gondot ezeknek az egyszerű, játékos rajzoknak az elkészítése. A *Снегурочка* figurájáról korábbi beszélgetéseink alapján lehetett a tanulóknak elképzelése. Ezt a feladatot különben is legjobban rajzoló tanuló kapta meg.

6. A film feldolgozása több változatban elképzelhető:

- a) A tanár olvassa és fordítja a szöveget;
- b) a tanár olvassa, az osztály tanári segítséggel fordítja a szöveget;
- c) a tanár egy egyszerűsített orosz szöveggel kíséri a vetítést fordítással vagy anélkül;
- d) a tanár magyarul kommentálja a vetítést stb.

Hogy melyik változat szerint dolgozzunk, az az időtől, az osztály fölkészültségétől vagy egyéb szempontoktól függ.

Amennyiben a film nem áll a tanár rendelkezésére, helyette jól beilleszthető Marsak meséje, a *“Двенадцать месяцев”* vagy más irodalmi alkotás, játék stb.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

Évenként néhány ilyen óra ünnepet jelent a hosszú nyelvtanulási folyamatban. Élmenyt nyújt, érdeklődést kelt, kedvet teremt a nyelvtanuláshoz. A kötetlen programú órák sok más hasonló célú ötlettel együtt így szolgálják az orosz nyelv tanulásának ügyét.

KELENDI GYULÁNÉ
Budapest

Jellemnevelés a napközi otthonban

A JELLEMET a társadalomtudományok képviselői különbözőképpen határozzák meg. Egyesek fogalmát azonosítják a személyiséggel. Kovaljov és más szovjet kutatók szerint a jellem nem más, mint *egy ember sajátos viszonya a valósághoz*. Hangsúlyozzák (pl. Mjasziscsev), hogy a jellemet tartalma és formája határozza meg. A *tartalom* körébe sorolják domináns viszonyait, irányítottságát (Különösen Ananjev emeli ki szerepét, körébe sorolva: a szimpátiákat, szükségleteket, érdekeket és az eszményeket). Ebben a tartalomban a vezérlő szerepet a meggyőződések rendszere: a világnézet tölti be. A jellem *formáját*: az egyén cselekvésmódja, szokásai, akarati szabályozottsága (Kovaljov); morális szokásai, kommunikatív, akarati és intellektuális tulajdonságai és emocionális jellemzői (Ananjev) alkotják. Ebben a formában a vezérlő szerepet az akarat sajátosságai játsszák. Harmadik típusként rá kell mutatnunk arra is, hogy vannak, akik szerint nem fontos, hogy a fogalmak tartalmát, jelentését pontosan meghatározzuk. Jelentésüket úgyis mindenki *érezkeli*, aki használja őket. Nyugodtan hozzátehetjük, hogy ez a *dilettantizmus* álláspontja, amely évszázadok óta minden pedagógiai tevékenységet az ösztönösségre, a hajlamokra, a „pedagógiai vénára” kíván visszavezetni. Tudományról csak akkor beszélhetünk, ha *tiszta fogalmakkal* és meghatározott *logikai rendszerrel* dolgozunk. Nem baj, ha pl. a fogalmakat különbözőképp *értelmezik*, a problémák abból származnak, ha valaki értelmezés nélkül csupán *basználja* őket.

Ennek a hibának elkerülése érdekében szögezem le, hogy azokkal értek egyet, akik a jellemet *a személyiségnek azokat a tulajdonságait értik*, amelyek:

a) állandósultak, az egyénre jellemzővé váltak,

b) kifejezik a személyiség tartalmának (világnézetének, erkölcsiségének, magatartásának) és formájának (viselkedésének, minden külső megnyilvánulásának) *összhang-*